

MEZŐGAZDASÁGI TERMELÉSÜNK ÁTSZERVEZÉSE

AZ EGÉSZ világon uralkodó gazdasági válság Magyarországot elsősorban mint agrárállamot érinti. Az 1920-i népszámlálás szerint az ország lakosságának 55.8%-a foglalkozik östermeléssel s bár ez az arány a békebeli 64.5%-hoz viszonyítva bizonyos eltolódást jelent a mezőgazdasági népesség rovására, mégis kétségtelen, hogy a mezőgazdasági termelés mindenkori helyzetének és rentabilitásának döntő fontossága van a nemzeti jövedelem és az egész gazdasági élet alakulása szempontjából. Ennek bizonyosága egyébként az, hogy hazánk 1931. évi 2500 millió pengőre becsült nemzeti jövedelméből az agrártermények nagymérvű árzuhanása ellenére is mintegy 1000 millió pengő esett a mezőgazdaságra.

A magyar mezőgazdaság mai nehéz helyzetével kapcsolatban sokat beszélnek értékesítési, termelési, hitelválságról, a gazdatársadalom túladóztatásáról, az ipari kartelek egyoldalú árpolitikájáról s nem is lehet tagadni, hogy többé-kevésbé ezek a bajok jellemzik mezőgazdaságunk mai állapotát. Kétségtelen azonban az, hogy a válság különböző tényezőinek és megnyilvánulásainak, az okoknak és okozatoknak e bonyolult láncolatában a mezőgazdasági krízis alapokát a termelés jelenlegi állapotában, helyesebben: jelenlegi termelési rendszerünkben és a termelési technika mai színvonalában kell keresni. Miként ismeretes, a magyar mezőgazdasági termelés üzemrendszerének még ma is uralkodó iránya, mely a szemtermelésre s elsősorban a búza-termelésre helyezi a gazdatársadalom termelési tevékenységének súlypontját, évszázados fejlődés, politikai, gazdasági és történeti adottságok eredménye. Az egykori osztrák-magyar monarchia keretében a magyar gazdáknak nem okozott különösebb gondot terményeik elhelyezése, mivel e produktumok számára a monarchia 50 milliós lakossága biztos piacot jelentett. A tengerentúli és az orosz termelés versenye ellen a múlt század utolsó évtizedeinek agrárválsága után a XX. század első éveitől kezdve legfontosabb terményünk, a búza, a monarchia egész területén jelentős vámvédelemben részesült, mely teljesen távol tartotta a külföldi búzát s így Magyarországnak 1918-ig, a monarchia összeomlásáig alig volt oly mezőgazdasági feleslege, amelyet idegen országokban — más államok agrártermelésével versenyezve — kellett volna elhelyeznie.

A közös vámterület tehát, amely ellen oly elkeseredett szívósággal hadakozott a függetlenségi gondolatért rajongó nemzeti közvélemény, biztos és igen kedvező elhelyezési lehetőségeket jelentett a

magyar mezőgazdaság számára, azonban előnyei mellett magában rejtette a huzamos ideig tartó vámvédelem veszélyeit is. Ezeknek a védővámoknak árnyékában ugyanis a magyar mezőgazdaságot semmi sem kényszerítette arra, hogy a termelés mennyiségi és minőségi feljavítására törekedjék s az egyoldalú szemtermelés helyett egyéb üzemi ágak intenzívebb felkarolásával a produkciót változatosabbá tegye.

A világháború után természetesen lényegesen megváltozott a helyzet. Fogyasztópiacunk, a monarchia évszázados keretei felbomlottak s amellet Magyarország a békeszerződés rendelkezései következtében igen értékes termőterületeket veszített el. Magyarország, mint exportra kényszerülő agrárállam belesodródott a legádázabb világversenybe, mely igen kritikus helyzetbe hozta a magyar mezőgazdasági termelést. Ennek oka egyrészt az volt, hogy a tengerentúli államok, Kanada, az Egyesült-Államok és Argentina a háború alatt és a háború utáni esztendőben is a gabonatermelés nagymérvű kiterjesztésével, mindaddig műveletlen területeknek a mezőgazdasági kultúrába való bevonásával, valamint a végsőig vitt racionalizálással és mechanizálással elérték azt, hogy termelésüket mennyiségi és minőségi szempontból egyaránt igen magas színvonalra emelték s emellet a termelés költségeit lényegesen leszállították. Míg tehát egyik oldalról a tengerentúli államok kiváló minőségű és igen olcsón előállított produktumai veszélyeztetik a magyar mezőgazdaság versenyképességét, addig a másik oldalról legközelebbi és legtermészetesebb fogyasztópiacaink, a monarchia egykori alkotó részei is mind kevesebb hajlandóságot mutatnak mezőgazdasági terményeink átvételére, az autarchikus törekvések égisze alatt a legnagyobb áldozatok árán is saját mezőgazdaságuk fejlesztésére törekszenek s a magyar agrártermékek importja elől mindinkább elzárkóznak. A fentvázolt fejlődés árnyainak illusztrálására megemlítjük, hogy míg az Egyesült-Államokban a háború előtti években mintegy 20 millió hektáron termeltek búzát, addig 1929-ben már 25 millió hektárra emelkedett a búzatermő terület s a búzahozam ezen idő alatt 195 millió métermázsáról 237 millió métermázsára emelkedett. Kanada búzatermő területe a háború előtt mindössze 3.9 millió hektár volt, 1929-ben ez a terület már 10 millió hektárra gyarapodott. A termelés mennyisége a háború előtt 51 millió mázsa, ma mintegy 150 millió mázsa. Legközelebbi szomszédaink önellátó törekvéseit pedig mi sem jellemzi jobban, mint az, hogy Ausztria a békebeli 2.7 millió métermázsára búza helyett ma már 3.5 millió mázsát termel, Csehszlovákia pedig 1929-ben 13 millió mázsára emelte búzatermelésének hozamát, úgyszólván behozatali szükséglete már csak 4.5 millió métermázsára.

Ezek a tények kétségtelenül azt igazolják, hogy a magyar mezőgazdasági termelésnek ma egészen más adottságokkal kell számolnia, mint a háború előtt s feltétlenül alkalmazkodnia kell a változott viszonyokhoz. A termelés egyes ágainak elosztásánál ma már tekintetbe kell vennünk, hogy agrártermékeinknek csak egy részét helyezhetjük el vámhatáraink között. Éppen ezért a magyar mezőgazdaságnak egyrészt arra kell törekednie, hogy a termelési technika megjavítá-

sával, azaz mai színvonalának emelésével a termésátlagokat növelje, ezáltal a termelés költségeit csökkentse, hogy a világpiacon versenyképes minőségű áruval jelentkezhessek, de másrészt a magyar gazdaságtársadalomnak oly üzemágakat kell felkarolnia és oly termények előállítását forszíroznia, amelyek ma a külföldi piacok tényleges szükségleteinek és követelményeinek megfelelnek. A magyar mezőgazdasági termelés tehát lényegileg két irányban szorul megreformálásra, illetve átszervezésre: az üzemrendszer, azaz a termelési ágak megoszlása és a termelési technika tekintetében.

Mezőgazdasági üzemrendszerünk mai helyzetét vizsgálva, azt tapasztalhatjuk, hogy a magyar mezőgazdaság a háború utáni években nem tudott alkalmazkodni a változott konjunkturális viszonyokhoz, amit a szántóföldi termelés megoszlásának alábbi statisztikája bizonyít:

A szántóföldi terület százaléka

A szántóföldi terület százaléka

	1925.	1926.	1927.	1928.	1929.	1930.	1931.
Gabona	54'9	56'2	56'33	56'9	55'48	56'83	55'02
Hüvelyes	0'34	0'34	0'30	0'33	0'39	0'53	0'52
Kapás	29'6	28'96	28'85	28'70	30'43	28'6	29'88
Kereskedelmi növ.	1'1	1'06	1'08	1'01	0'88	1'29	1'47
Szálás takarmány...	13'25	12'73	12'74	12'31	12'02	11'93	12'31
Egyéb termény ...	0'74	0'66	0'70	0'75	0'80	0'82	0'80

Ezek az adatok azt mutatják, hogy a magyar mezőgazdasági termelés súlypontja még mindig a gabonatermelésen van s ennek a keretében is a búza játsza a főszerepet, mert míg 1925-ben a gabonaművek 4,915.000 kat. holdnyi learatott területéből 2,477.000 kat. hold esett a búzára, addig 1931-ben az 5,118.000 kat. holdnyi gabonatermő területből már 2,820.000 kat. holdon termeltek búzát, ami annyit jelent, hogy még a legutóbbi esztendőekben is emelkedett a búzatermelés aránya. Ezzel szemben mezőgazdasági kivitelünk alakulásának statisztikája azt bizonyítja, hogy a gabonaművek, tehát elsősorban a búza érték tekintetében mind gyengébben részesednek a kivitel összértékében s pl. 1931-ben a 389 millió pengős agrárkivetelből csak 51.8 millió pengő esett a gabonaművekre. Meg kell jegyeznünk, hogy ezt az értékbeli csökkenést csak részben magyarázza a mennyiségi visszaesés, mivel jelentős részben természetesen a búza katasztrofális világpiaci áresésére vezethető vissza.

Az üzemrendszer terén tehát a magyar mezőgazdasági termelés nyilván nem követte a világpiaci konjunktúra változásait, hanem nagyjából a régi nyomokon maradt. Sokan az új világkereskedelmi és gazdaságpolitikai viszonyok kényszerítő hatása ellenére megvalósíthatatlan feladatnak tartják agrártermelési ágaink jelenlegi megoszlásának reformját s arra hivatkoznak, hogy az üzemrendszert a természeti adottságok írják elő s mivel ezek megváltoztathatatlanok, nincsen mód és lehetőség arra sem, hogy üzemrendszerünket az új szükségletekhez idomítsuk. Ezt a véleményt erős túlzásnak kell minősítenünk. Kétségtelen ugyan, hogy a mezőgazdasági üzem nem oly rugalmas és könnyen átalakítható, mint az ipari, mely az alkalmazkodó képességnek bámu-

latra méltó példáit szolgáltatja (hadianyaggyárból gépgyár, sörgyárból csokoládégyár stb.), de nem szabad szem elől tévesztenünk, hogy a mezőgazdasági üzemszert nemcsak a természeti, hanem a természeti és gazdasági viszonyok együttesen szabják meg. E gazdasági viszonyok pedig — miként fentebb láttuk — lényegesen megváltoztak \$ így a természetadta lehetőségek keretein belül az üzemszert megújítását teszik szükségessé. De rá kell mutatnunk arra is, hogy bármely ország természeti viszonyai és adottságai sem tekinthetők abszolút változtathatatlanoknak, ha meggondoljuk, hogy a technikai fejlődés, a tudományos kutatások és ismereteink gyarapodása következtében a természettől való függőségünk állandóan csökken. A magyar gazdasági élet sem várhat tehát addig, amíg a világgazdasági helyzet esetleg ismét úgy alakul, hogy jelenleg irracionális termelési rendszerünk újból jövedelmezővé válik, hanem minden tekintetben arra kell törekednie, hogy üzemszertét a viszonyoknak megfelelően átalakítsa.

Különösen a gyakorlati gazdák részéről hallhatunk néha olyan véleményeket, melyek szerint a mezőgazdasági üzemszert lecsökkent jövedelmezőségét csak a termelési költségek leépítésével lehet ellensúlyozni s ennek következtében üzemszertünket a kevesebb költséget jelentő extenzitás irányában kell visszafejleszteni. Talán felesleges is hangsúlyoznunk, hogy ez a felfogás, melyet egyébként szerencsére a gazdáknak csak elenyészően kis része hangoztat, teljesen téves és egyáltalában nem számol Magyarország speciális helyzetével és viszonyaival. Országunk 94-es népsűrűsége mellett, Európa közepén nem fejlesztheti vissza mezőgazdaságát az extenzitás irányában, mivel ez egész gazdasági életünk összeszűgörodását és pusztulását jelentené. Ha az extenzitásra törekednénk, elsősorban az extenzív termelési ágak, tehát a gabonaművek termelését kellene kiterjeszteniünk, holott ismeretes, hogy éppen a gabonaművek világgazdasági áresése következtében érezzük oly súlyos mértékben a válság kihatásait. De gondolnunk kell arra is, hogy a külterjesség a kevesebb munka felhasználását és alkalmazását is jelenti s így csak növelné nemzeti életünk egyik legnagyobb jelenlegi betegségét, a munkanélküliséget. Egészen bizonyos, hogy a magyar mezőgazdaságnak az extenzitás helyett éppen a belterjességre, az intenzív üzemi ágak felkarolására kell törekednie, hogy a magyar földben rejlő tőke legkedvezőbb és leggazdaságosabb kamatozását biztosíthassuk.

Az extenzitás propagálására vonatkozó javaslattal rokon az a felfogás is, mely szerint a mai kaotikus és ingadozó kereskedelem-politikai és értékesítési viszonyok között nem lehet a mezőgazdasági termelés átszervezésére vonatkozólag megbízható irányt és útmutatást nyújtani. Kétségtelen ugyan, hogy ez a felfogás már sokkal jogosultabb, mint a külterjesség szükségességét hirdető vélemény, mert amikor éppen legközelebb fekvő és legtermészetesebb piacaink mutatják a legerősebb elzárkózást mezőgazdasági kivitelünk dől, akkor tényleg nagyon nehéz a magyar mezőgazdaságnak a jövőre nézve meghatározott termelési programot adni. Ezt a feladatot megnehezíti az a körülmény is, hogy a mai viszonyok között a termelésnek csak olyirányú és mérvű átszervezéséről lehet szó, mely a magyar mezőgazdaságot minden nagyobb kockázattól és különösen költségbefektetéstől megkíméli. De bármennyire is mérlegeljük és méltányoljuk e szempontokat, mégis meg kell állapítanunk, hogy a magyar mezőgazdaság üzemszere és termelési technikájának színvonala ezidőszert annyira távol áll a teljesen megváltozott gazdasági, politikai és világgazdasági viszonyok követelményeitől, hogy minden nagyobb kockázat veszélye és tetemesebb költségekkel járó befektetések nélkül is regeteg megvalósításra váró feladat mutatkozik nemcsak az üzemszert és a termelési technika megjavítása, hanem értékesítési szervezeteink és módszereink modernizálása terén is. Egészen bizonyos, hogy ez úton a nélkül, hogy mezőgazdaságunkat megrázkódtatásoknak tennők ki, jelentős mértékben emelhetjük az üzemszert jövedelmezőségét s ez ma a legfontosabb feladat.

A fentebb vázoltak után úgy hisszük, tisztázottnak tekinthetjük azt a tényt, hogy a magyar mezőgazdasági termelést feltétlenül át kell szervezni s ennek az átszervezésnek nincsenek elháríthatatlan akadályai. Ezek után áttérhetünk a termelés reformja terén mutatkozó konkrét feladatok vázolására.

Az üzemszervezés megválasztásánál a vezető szempont csak az lehet, hogy mezőgazdasági produktumainknak fajtájával és minőségével egyaránt a felvevő piacok igényeihez alkalmazkodjunk. Egyáltalában nem remélhetjük mezőgazdaságunk helyzetének jobbrafordulását és fellendülését mindaddig, míg olyan cikkeket és olyan minőségben termelünk, amelyek iránt a külföldi piacokon kereslet nem mutatkozik és ugyancsak változatlanul súlyos marad a magyar mezőgazdaság helyzete akkor is, ha oly drágán termel, hogy csak önköltségen vagy ezen alul kénytelen termékeinket külföldön értékesíteni. A kormány ma a gabonajegyrendszer bevezetésével kárpótlást nyújt ugyan a gazdáknak a búza alacsony árszínvonaláért, senkinek sem vonhatja kétségbe azonban, hogy ez az állapot huzamosabb ideig fenn nem tartható, mivel nincsen az országban oly termelő- vagy társadalmi réteg, mely e terheket sokáig viselni tudná. A mezőgazdasági termelés üzemszervezését tehát olyképpen kell megválasztanunk és megosztanunk, hogy azok jövedelmezővé váljanak.

Már rámutattunk arra, hogy mezőgazdasági termelésünkben a gabonafélék, főleg a búza termesztése foglalja el a legfontosabb helyet. Éppen ezért elsősorban a búza kérdésével kell foglalkoznunk.

Hankóczy Jenő, a kiváló magyar búzaszakértő megállapítása szerint minőség tekintetében három csoportba oszthatjuk a búzákat, úgymint: elsőrendű, azaz kitűnő minőségű búzákat, amelyek nemcsak a liszté őrlésre, hanem gyenge minőségű búzákat lisztjének keverés által való feljavítására is alkalmasak; másodrendű, azaz jóminőségű búzákat, melyeknek lisztje keverés nélkül is használható s végül harmadrendű, azaz gyenge minőségű búzákat, amelyek csak keverés útján adnak használható lisztet. Azok az európai államok, amelyek mezőgazdasági behozatalra szorulnak és geográfiai legtermészetesebb exportpiacainkat képezik, éghajlati és talajviszonyaiknál fogva nem alkalmasak jóminőségű búza termesztésére s búzatermésük legnagyobb része a harmadik csoportba tartozik. Ezek az országok természetesen ma főleg az elsőrendű minőségű búzákat keresik és vásárolják, hogy a belföldi lisztet feljavítsák és használhatóvá tegyék. Magyarországnak, hol a szántóterület 30%-át a búza foglalja el, igen nehéz a búzatermelés terén a helyzete. Míg az olcsón termelő amerikai farmernek csupán a jó minőségre kell törekednie, a védővámokkal támogatott osztrák, cseh, német stb. gazdák viszont minden eszközt felhasználhatnak a termelés mennyiségi fokozására, addig Magyarországnak a nagy népsűrűség és a tengerentúli államokhoz viszonyított magas termelési költségek miatt elsősorban a belterjességre, a termelési átlagok növelésére kell törekednie, de e mellett nagy gondot kell fordítania a minőségre is, mert — miként fentebb láttuk — legközelebbi fogyasztópiacaink csak a legjobb minőségű búzákat keresik. Üzemszervezésünk tehát olyképpen kell megváltoztatnunk, hogy az elsőrendű minőségű búzából annyit termeljünk közepes termés esetén, amennyit legközelebbi exportpiacainkon elhelyezhetünk. Itt hangsúlyoznunk kell azt, hogy a búza-export szempontjából csak a közvetlen szomszédságunkban levő országok behozatali szükségleteit vehetjük számításba, mivel a távoli piacokra való szállítás költségeit a búza világpiacon nem bírja el. Éppen ezért egyáltalában nem tarthatjuk örömdetes jelenségnek azt, hogy az elmúlt években egyéb elhelyezési lehetőségek hiányában kénytelenek voltunk — természetesen veszteséggel — Hollandiába, Angliába vagy Egyiptomba búzát exportálni.

A jövőben tehát az Alföldnek» különösen a Tisza vidékének azon a részein, ahol az elsőrendű búzák termesztésére alkalmas talajok vannak, kell előállítanunk az exportra szánt és egyöntetű minőségű búzákat, míg az egyéb gabonafajtákból csak annyit szabad termelnünk, hogy e termés hozam ne sokkal haladja meg a belföldi fogyasztás mértékét.

A fent vázolt szempontok és a mai értékesítési lehetőségek figyelembevétele mellett a magyar szántóföldi termelés megoszlásának már fentebb ismertetett arányát a következőképpen kell fokozatosan megváltoztatni. A gabonatermő terület, mely 1931-ben az összes szántóföld 55 százalékát, azaz 5,118.000 kat. holdat foglalt el, mintegy 600.000 holddal lenne csökkentendő s ebből a csökkenésből 500.000 hold eshetnék a búza és 100.000 hold a rozs vetésterületére. A búzatermesztés visszafejlesztése természetesen főleg a Dunántúl és az északi dombos vidéken mutatkozik szükségesnek, ez országrészek éghajlati és talajviszonyai ugyanis inkább más termények előállítására alkalmasak. A vetésterület csökkenését a termésátlagok emelésével, tehát a termelési technika színvonalának megjavításával lehetne ellensúlyozni, úgy, hogy végső eredményben a búza és rozs országos termés hozama nagyjából változatlan maradhatna. A Dunántúl a speciális természeti viszonyok figyelembevételével a búzatermelés alól felszabadított területeken sörárpat, tengerit, takarmányféléket és burgonyát, az északi dombos vidéken a fenti terményeken kívül olajos magvakat is lehetne termelni.

Ami a gabonaneműek termesztésétől elvont 600.000 hold felhasználását illeti, erre vonatkozólag elsősorban utalnunk kell arra, hogy a szakértők szinte egybehangzó megállapítása szerint feltétlenül szükségesnek mutatkozik Magyarországon a szálas takarmányok (csalamádé, bükkönyfélék, lóhere, bíborhere, lucerna stb.) fokozottabb termesztése, éppen ezért azokon a vidékeken, ahol e takarmányfélék termelésére alkalmas talajok vannak s az éghajlati, valamint a csapadékviszonyok szintén megfelelők, mintegy 300.000 holddal lehetne növelni a szálas takarmányokkal bevetett területet. A szántóföldi takarmánytermelés kiterjesztése elsősorban a vetésforgó megjavításának egyik leghatékonyabb módja, mivel a pillangós virágú takarmánynövények talaj gazdagító hatása fokozza az utánuk vetett termények hozamát. De nagy fontossága van a szálas takarmányok termelésének az állattenyésztés szempontjából is. Magyarország legnagyobb részén az éghajlati viszonyok nem kedveznek a réteknek és legelőknek, amelyek sok csapadékot kívánnak s éppen ezért a fokozottabb szántóföldi takarmánytermeléssel a megfelelő legelők e hiányát pótolhatjuk s a minőségi állattenyésztés költségeit csökkenthetjük. Jó takarmánytermések idején ugyanis az állattartás költségei lényegesen olcsóbbak s így még az alacsony állatértékesítési árak mellett is ez az üzemi ág jövedelmező lehet.

A gabonatermeléstől elvont s még fennmaradó mintegy 180—200.000 katasztrális holdnyi terület felhasználását illetőleg helyszíni kísérletek és vizsgálatok alapján kellene megállapítani, hogy az egyes vidékek speciális természeti, éghajlati és talajviszonyai milyen termények, illetve üzemi ágak felkarolását teszik indokolttá? E terület felhasználásánál elsősorban azoknak a mezőgazdasági terményeknek in-

tenzivebb termelésére kell gondolnunk, melyeknek jelentős részét még a legutóbbi esztendőben is az ország kénytelen volt külföldről importálni. Csak példaképpen említjük meg, hogy 1930-ban nyers dohány-behozatalunk 23 millió, déligyümölcsbehozatalunk 11.5 millió, nyersrizsbehozatalunk 6.8 millió pengő volt, míg olajos magvakban 6.6 millió, friss gyümölcsben 5.8 millió, tengeriben 1.3 millió és korpában 1.8 millió pengő értéket képviselt a behozatal. Ezeknek a cikkeknek importja természetesen külkereskedelmi mérlegünk passzíváját gyarapítja s az országban bőven akadnak olyan területek, melyeken e termények, valamint egyéb kereskedelmi és gyógynövények, mint pl. komló, len és kender, továbbá a sörárpa és a különböző primőrök termesztetők és megfelelően szervezett értékesítés mellett rentábilisan elhelyezhetők lennének.

Ismételten hangsúlyozni kívánjuk, hogy a magyar mezőgazdasági üzemszernek ez a fent vázolt átalakítása máról-holnapra nem valósítható meg ugyan, ez a tény azonban mit sem változtat azon az igazságon, hogy a fokozatos áttérést a mezőgazdasági termelés jövedelmezővé tétele érdekében minél előbb meg kell kezdeni s néhány esztendő leforgása alatt véghez is lehet vinni.

A mezőgazdasági produkció másik fontos ágánál, az állattenyésztésnél a magyar gazdaközönségnek kétségtelenül az elsőrendű minőségek forszírozására kell törekednie. Ma ugyan az állattértékesítési viszonyok igen kedvezőtlenek, ennek az üzemi ágak az elhanyagolása azonban igen veszélyes lenne, egyrészt azért, mivel a trágyakészletek csökkenése folytán a gazdák nem gondoskodhatnak a talajok megfelelő karbantartásáról, másrészt azonban azért is, mivel az állattenyésztés igényli a mezőgazdaság üzemi ágai között a legtöbb munkát, éppen ezért ezen a területen érvényesülhet a sok munkaerővel rendelkező és jelentőségében állandóan emelkedő kisbirtok a nagybirtokkal szemben. Mindenképpen arra kell tehát a magyar gazdatársadalomnak törekednie, hogy a rossz piaci viszonyok ellenére a magyar állattenyésztésnek legalább mai, szépen fejlett színvonalát fenntartsa, annyival is inkább, mivel a gazdasági válság enyhülésével minden bizonnyal javulni fog a jóminőségű állatok konjunktúrája. Különös jelentősége van e téren a baromfi-tenyésztésnek, melynek különböző produktumai kivitelünk értékben állandóan emelkedő tételét képezik. A földművelésügyi kormányzat már évekkel ezelőtt felismerte ennek az üzemi ágak nagy fontosságát, a megindított akció során azonban egyes tenyésztők azt a hibát követték el, hogy a nagyigényű fajbaromfiakat favorizálták, holott Magyarországon — különösen a kis gazdaságokban — egyedül a nemesített magyar parlagi fajtak tenyésztése indokolt. A magyar baromfi ugyanis finom húsnál és ízletességénél fogva közkedvelt és keresett cikk a külföldön s amellet táplálék és elhelyezés tekintetében egészen igénytelen, tehát a falusi és tanyai gazdáknál könnyen tenyészthető.

Magyarország mezőgazdasági termésének egyik legsúlyosabb helyzetben levő ága a szőlő-, illetve a bortermelés. E termelési ágat legfőképp az Osztrák-magyar monarchia régi kereteinek felbomlása sújtotta, mivel a közös vámterület idejében a magyar

tömegboroknak legfőbb fogyasztói Ausztria szláv népességű tartományai voltak. Magyarországon ezidőszerint mintegy 214.000 katasztrális hold terület van szőlővel beültetve s az elsőrendű borvidékektől eltekintve, szinte leküzdhetetlen nehézségekbe ütközik a gyengébb minőségű, tömegborok elfogadható áron való értékesítése. A magyar szőlőtermelés jelenlegi súlyos válságát nézetünk szerint az állandóan csökkenő borfogyasztás és a külföld elzárkózása folytán csak úgy lehetne megoldani, ha az elsőrendű borvidékek és a más célra nem használható homokterületek kivételével a borszőlők termesztését a helyi fogyasztás mértékére korlátoznánk. Az ilyképpen fölszabadult területeken a csemegeaszőlők és a gyümölcsfajták termesztésére kellene áttérni és azok megfelelően organizált exportjáról gondoskodni. Ezek a termékek jó minőségben és alkalmas csomagolásban külföldön is kedvelt cikkek, azonban nagyobb mennyiségek kivitelét e téren csak úgy érhetjük el, ha minden tekintetben alkalmazkodunk a külföldi fogyasztók kényesebb igényeihez s egyöntetű és kifogástalan standardárakat termelünk.

A MEZŐGAZDASÁGI termelés átszervezése terén a másik nagy megoldandó feladat: a termelési kultúrának, azaz a termelési technikájának emelése és megjavítása. Habár kétségtelen, hogy a magyar mezőgazdaság a háború utáni esztendőekben jelentősen emelni tudta a termelési technikai színvonalát, bizonyos az is, hogy e téren Magyarország a fejlettebb agrikultúrával rendelkező országok mögött elmaradt. Az Országos Mezőgazdasági Kamara legutóbbi évi jelentésében közölt adatok szerint Magyarország a hektáronkénti terméseredmények tekintetében az 1929—30. évek átlagában a világ fontosabb östermelést űző országai között a 13. helyen áll. Nem szabad ugyan figyelmen kívül hagynunk, hogy egyes esztendők terméseredményei között nagy eltolódások lehetségesek, mivel azokat nagymértékben befolyásolják az időjárási viszonyok, elemi csapások, rozsdakárok stb. tehát oly tényezők, melyeknek kiküszöbölése — többé-kevésbé — az emberi tudás és teljesítőképesség határára kívül esik s el kell ismernünk azt is, hogy a terméshozam mennyisége többek között olyan természeti adottságoktól is függ, mint pl. a talaj minősége, az éghajlati viszonyok, a csapadék mennyisége és évi eloszlása, a levegő párateltsége. Mind e tényezők azonban még korántsem teszik indokolttá azt a nagy termelési fölényt, melyet a nyugateurópai országok Magyarországgal szemben felmutatnak. A termésátlagokban mutatkozó nagy különbség tehát elsősorban a termelési kultúrára, annak alacsonyabb vagy magasabb színvonalára vezethető vissza s éppen ezért a magyar mezőgazdaság számára a termelési kultúra fejlesztése révén igen nagy lehetőségek kínálkoznak. Nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy éppen a mai válság korszakában a magyar mezőgazdaságra nézve milyen döntő fontossága van a termésátlagok emelésének, mivel ezúton a termelés olcsóbbá tehető s a magyar agrárcikkek versenyképessége a világpiacon fokozható. Különösen nagy gondot kell fordítani a jövőben a termelési technika színvonalának emelése tekintetében a kisbirtokoknál, amelyek a szociális

és a birtokpolitikai fejlődés folytán mind dominálőbb szerephez jutnak a magyar mezőgazdasági termelésben s amelyek sajnos — egyelőre — a leggyengébb termésátlagokkal szerepelnek. A magyar termelési statisztika számadatai azt mutatják, hogy a 20 katasztrális holdon aluli törpe- és kisbirtokosok termésátlagai az összes fontosabb terményeknél az országos átlagnál lényegesen alacsonyabbak, a 20—100 katasztrális holdas kisgazdák termésátlagai az országos átlagot már megközelítik, míg a 100 katasztrális holdon felüli közép- és 1000 katasztrális holdon felüli nagybirtokok termésátlagai erősen meghaladják és javítják az országos átlagot. A magyar kisbirtokok gyengébb terméseredményei semmiképp sem magyarázhatók a mezőgazdasági kisüzem termelési inferioritásával, aminek legjobb bizonyítéka az, hogy a magas termésátlagokkal rendelkező nyugateurópai országokban (Hollandia, Dánia, Svédország, Belgium, Svájc, Németország stb.) kivétel nélkül a kis- és középzem az uralkodó birtoktípus. Emellett a termelési statisztika adatainak tanúsága szerint Magyarország jelenlegi alacsony termésátlagai a különböző birtoknagyságok eléggé szélsőséges számadataiból tevődnek össze és vannak gazdaságok, ahol éppen a fejlett termelési kultúra következtében a nyugati államokét megközelítő termésátlagokat találunk s így ezek a tények is azt bizonyítják, hogy a terméseredmények fokozásának Magyarországon nem természeti, hanem műveléstechnikai és egyéb, alább röviden felsorolandó akadályai vannak.

Nem kívánunk a termelési kultúra fejlesztésénél szükségesnek mutatózó számos feladat bővebb részletezésébe bocsátkozni, csak néhány odavetett vonással akarjuk vázolni a legfontosabb teendőket. Hazánkban még ma is igen nagy baj az, hogy sok gazda nem ismeri pontosan saját talaját s éppen ezért nem tud ökonomikusan gazdálkodni. A magas terméshozamok produkálása szempontjából pedig igen fontos a talaj minőségének, összetételének precíz ismerete, mert csak ezúton állapítható meg, hogy az egyes földeken a legjobb eredménnyel és a leggazdaságosabban milyen terményeket és ezeken belül milyen fajtákat lehet termelni. A mezőgazdasági és technikai tudományok állandó fejlődése megadja a lehetőségét a termelési technika tökéletesítésének, a megoldandó feladat csak az, hogy a tudományos kutatások és megállapítások eredményeit a praktikus termelés — különösen a kistüzemi termelés — közkincsévé tegyük. A búza- s részben a burgonyafajtákkal való termelési és vetőmagnemesítési kísérletek, valamint az országos búzakataszter felállítása már e fontos feladatok gyakorlati kerestülvitelének figyelemre-méltó kezdetét jelentik, de e munkát a többi terményekre is ki kell terjeszteni.

A vetőmagnemesítésen kívül igen fontos a helyes vetésforgó alkalmazása, mit különösen a kisgazdák hanyagolnak el a megfelelő felvilágosítás és szakképzettség hiányában. E téren bosszulja meg magát leginkább a gabonatermelésre beállított egyoldalú termelési rendszerünk, mely a kisgazdák jelentős részét arra szoktatta, hogy az egymást követő esztendőket veteményeinek változatos összeállításá helyett kalászosok után ismét kalászosokat vessenek, ami természetesen a talaj olyan egyoldalú kihasználását eredményezi, amit még megfelelő trágyázással sem lehet teljesen ellensúlyozni. Az üzemszerű megváltoztatásának kérdésénél már jeleztük, hogy a vetésforgó megjavításának egyik legeredményesebb módja a szántóföldi takarmánytermelés kiterjesztése, mert a takarmánynövények talajgazdagító hatása az utánuk bevetett termény hozamát lényegesen fokozza.

Az okszerű és gazdaságos földművelés technikájának egyik legfontosabb előfeltétele a helyes trágyázás. Sajnos, Magyarországon az értékesítési válság és a gazdák tőkehiánya miatt erős visszafejlődés észlelhető

a műtrágyák alkalmazása terén, holott a magyar mezőgazdaság még a kedvező konjunktúrájú esztendőkből is elmaradt e téren a fejlettebb külföldi országoktól. Ennek a visszafejlődésnek a veszélye fenyeget a termézetes (istálló) trágyák alkalmazásánál is, mivel az állatértékesítési krízis végső eredményben az Állatállomány csökkenését eredményezheti. Pedig ezen a téren is előttünk jár a külföld, így pl. Dárdában egy katasztró-Hshöld trágyázott területre 73.7 q istállótrágya esik, míg Magyarországot csak 25.2 q.

A termelési technika fejlesztése terén még igen nagy jelentősége van az alapos talajművelésnek, különösen az őszi mélyszántásnak, a tarlóhántásnak, azonkívül az istállótrágya helyes kezelésének (konzerválásának), a műtrágyák gondos megválasztásának, a növényi kártevők elleni védelemnek, az állattenyésztésnél pedig főleg a helyes takarmányozásnak. Mindezek oly feladatok, amelyeket elsősorban a kisgazdák jelentős része következetesen elhanyagol, vagy rosszul végez el, még pedig nem a sokszor szemére, vetett maradiságból, hanem — miként már említettük — a kellő műveltség és szakképzettség hiányában.

Ezzel a megállapítással tulajdonképpen már elhagytuk a termelési technika sokrétű problémakomplexumát és áttértünk azokra az egyéb tényezőkre, amelyek a magyar mezőgazdasági termelés további fejlődésének elengedhetetlen feltételei.

Egészen bizonyos, hogy a magyar mezőgazdasági termelés fentvázolt átszervezését az államhatalom igénybevételevel, azaz kényszerítő rendszabályokkal megvalósítani nem lehet. A reorganizációnak egyetlen útja az lehet, ha a magyar gazdaközönseget a műveltség és szakképzettség európai nivójára emeljük megfelelő oktatási szervezet kiépítése, illetve a meglévő szervezet továbbfejlesztése révén. A külföldi példák, elsősorban a dán népfőiskolák elegendő útmutatást nyújtanak az e téren követendő irányok tekintetében. Az alsófokú mezőgazdasági szakiskolák szaporításán kívül különösen iskolán kívüli népoktatási szervezetünk szorul tökéletesítésre, mivel annak jelenlegi működése az ötletszerűség és dezorganizáció jellegét viseli magán. Különösen a fiatalabb gazdanemzedék művelése és szakképzése terén várhatunk igen jelentős eredményeket, mivel ez a generáció nagy fogékonyságot mutat a haladás és műveltség iránt. Az intézményes oktatáson és nevelésen kívül megoldásra vár a magyar falvakban a közvetlen gazdasági irányítás problémája is. A gazdasági felügyelői kar adminisztratív teendőikkel való nagymérvű elfoglaltsága következtében ma nincs oly magasabb mezőgazdasági képzettséggel rendelkező egyén a falvakban, kitől a tájékozatlan kisgazdák a termelési és egyéb kérdésekben biztos útmutatást kaphatnának. Földművelésügyi kormányzatunk egyik kiváló és nemrégiben elhunyt főtisztviselője, Grabovszky Miklós az állás nélküli gazdatisztek alkalmazásával és a gazdatitkári intézmény megteremtésével kívánta a magyar falvak e régen érzett hiányát pótolni, s habár terve a kezdeményező közbejött tragikus hálák és szervezeti nehézségek következtében nem is valósulhatott meg, kétségtelen, hogy ezt a problémát a kisgazdák termelésének megfelelő irányítása érdekében mielőbb meg kell oldani.

A mezőgazdasági termelés átszervezéséhez közvetlenül kapcsolódik egy másik fontos probléma: az értékesítés megfelelő organizációjának kérdése is. Sajnos, e cikk meghatározott keretei miatt csak futólag érinthetjük e nagy horderejű kérdést, mely tulaj-

donképpen külön tárgyalást igényelne. Már jeleztük, hogy a magyar mezőgazdaság belföldön, de főleg külföldön csak akkor számíthat kedvezőbb értékesítési lehetőségekre, ha nagy tömegekben egységes típusú, egyöntetű, u. n. standardárakkal jelentkezik. A kisgazdák által termelt produktumok egyöntetűségét a külföldi példák tanúsága szerint a szövetkezeti szervezkedés útján lehet elérni, éppen ezért a legfontosabb feladat e téren a mezőgazdasági értékesítő szövetkezeti hálózat mielőbbi kiépítése. Örömmel állapíthatjuk meg, hogy szövetkezeti központjaink, különösen a Hangya részéről már igen eredményes kezdeményező lépések történtek e téren. A belföldi értékesítés előmozdítása érdekében fontos feladatok még: az úthálózat kiépítése és a mezőgazdasági termelés érdekeit respektáló tarifapolitika, míg a külföldi értékesítés viszonylatában különösen külképviseletünk intenzívebb gazdasági orientálódását és speciális agrárszakértőkkel való felfrissítését (mezőgazdasági attaché) tartjuk fontosnak.

E cikk elején rámutattunk arra, hogy a mai állandóan változó politikai és gazdasági viszonyok között lehetetlen pontos irányt szabni a termelés átszervezésének. Meg vagyunk győződve azonban arról, hogy a fentebb vázolt reformok és javítások különösebb kockázat nélkül megvalósíthatók a jelenlegi nehézségek ellenére is. Bármennyire koncedáljuk is, hogy a válságtól sújtott magyar mezőgazdaság ma elővigyázatra és kíméletre szorul, annak végső eredményben mégis csak alkalmazkodnia kell az adott viszonyokhoz, ellenkező esetben pusztulásra lenne ítélve. A magyar földben és annak népében azonban a fejlődés és a helyzethez való idomulás összes lehetőségei adva vannak s csak arra van szükség, hogy ezeket az értékeket megfelelő eszközökkel kiaknázzuk. Hangsúlyozzuk, hogy nemcsak a termelési, hanem az egész magyar agrárpolitikának elsősorban arra kell törekednie, hogy a kisgazdák hatalmas tömegét a céltudatos propaganda, a szakszerű képzés és felvilágosítás eszközeivel a korszerű követelmények színvonalára emelje.

SZILÁGYI LÁSZLÓ